

Hoofdstuk 1 Inleiding Basis Burgerschap

Het Nova College heeft een Basis Burgerschap ontwikkeld, met als doel expliciet inhoud te geven aan de derde kwalificatie van het mbo-onderwijs, te weten: opleiden voor deelname aan de maatschappij.

Het wettelijke kader van Burgerschap in het mbo¹ is breed geformuleerd en biedt instellingen de gelegenheid Burgerschap zelf inhoud te geven en de inspanningsverplichting voor studenten te formuleren. Burgerschap (en ook Loopbaan) heeft, anders dan de andere generieke onderdelen, geen eindtermen en examen. Op Novabreed niveau formuleren we de kaders rondom de inspanningsverplichting in het Verantwoordingsdocument LB. In het verantwoordingsdocument staan, met uitzondering van het Nova Fit programma - géén Nova specifieke kaders beschreven voor de *inhoud* van onderwijsprogramma's van Burgerschap op het Nova College.

Hoewel we daarmee recht doen aan de ruimte die het wettelijk kader biedt en de variëteit in opleidingen, leidt het in de praktijk tot grote verschillen in kwaliteit en kwantiteit van ons burgerschapsonderwijs.

Het Nova College is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en wil in het belang van onze studenten voor een bepaalde basiskwaliteit van ons burgerschapsonderwijs kunnen staan.

Dat doen we door deze Basis Burgerschap te ontwikkelen, die voor alle opleidingen op het Nova College geldt. De Basis Burgerschap geeft een kader aan de inhoud van ons Burgerschapsonderwijs en de expertise die daarvoor nodig is. Om recht te doen aan de diverse studentpopulatie, variëteit aan opleidingen en verschillende onderwijsmodellen, beschrijven we met name het wat en waarom en minder het hoe, zodat onderwijsteams het op een voor hun passende wijze kunnen toepassen.

De expertise van een grote groep Burgerschapsdocenten van het Nova College vormt het fundament van deze Basis Burgerschap. Zij hebben input geleverd door middel van vragenlijsten, interviews, werksessies en discussies. Een kerngroep Burgerschap van 4 docenten en een beleidsadviseur Onderwijs heeft de Basis Burgerschap verder uitgewerkt.

De Basis Burgerschap vormt de basisstructuur voor een platform Burgerschap met informatie ter inspiratie en uitwisseling voor alle onderwijsteams. De Basis Burgerschap zal te zijner tijd ook worden opgenomen in een nieuwe versie van het Verantwoordingsdocument LB.

De Basis Burgerschap bestaat uit een visie (hoofdstuk 2), uit een uitwerking van de dimensies in leerdoelen, thema's en onderwerpen (hoofdstuk 3) en uit een aantal uitgangspunten (hoofdstuk 4).

¹ te vinden in [bijlage 1 'Generieke kwalificatie-eisen loopbaan en burgerschap'](#) van het Examen -en kwalificatiebesluit

Hoofdstuk 2 Visie Nova Burgerschap

De visie van het Nova College op Burgerschap geeft antwoord op de vragen: Welke betekenis geven we aan Burgerschap bij het Nova College en wat willen wij met ons burgerschapsonderwijs bereiken? De visie geldt als Novabreed kompas en geeft richting aan de uitvoering van het burgerschapsonderwijs en houdt tegelijkertijd rekening met de verschillen in de opleidingen.

In essentie gaat Burgerschap over de ontwikkeling van de eigen identiteit van studenten als deelnemers aan de maatschappij. Studenten en hun identiteit veranderen en de maatschappij verandert ook. Daarom is Burgerschap een doorgaand ontwikkelproces.

Bij het Nova College is Burgerschap een belangrijke pijler van ons onderwijs. We leren studenten zelf keuzes te maken en die te onderbouwen. We maken studenten er bewust van dat zij met het maken van keuzes mede vormgeven aan de samenleving. Ook leren studenten kritisch te denken en handelen, rekening houdend met verschillen. Een veilig en inspirerend leerklimaat is daarbij voorwaardelijk.

We maken daarbij onderscheid tussen burgerschapsvorming en burgerschapslessen. Burgerschapsvorming is de verantwoordelijkheid van het hele onderwijsteam en de hele vestiging en is integraal verweven met het opleidingsprogramma en het schoolklimaat.

Daarnaast worden burgerschapslessen ontwikkeld en vormgegeven door bevlogen en betrokken burgerschapsdocenten, die belangrijke thema's verbinden aan de actualiteit, met aandacht voor onze diverse studentpopulatie. Er is ruimte voor gesprekken die kunnen bijdragen aan een kritische houding van studenten. Studenten leren omgaan met veranderingen, op privévlak, vanuit de maatschappij of in het beroepenveld, die op hen afkomen.

Door Burgerschap op het Nova College kijken studenten verder dan hun eigen leefwereld en zijn zij toegerust om als kritische professionals hun weg te (blijven) zoeken in de samenleving.

Hoofdstuk 3 Dimensies uitgewerkt in leerdoelen, thema's en onderwerpen

In de visie spreken we over belangrijke burgerschapsthema's die worden behandeld. Deze thema's staan hieronder uitgewerkt en zijn gecategoriseerd naar de bekende vier dimensies van de wettelijke generieke eisen van Burgerschap op het mbo. Dit zijn de economische dimensie, de politiek-juridische dimensie, de sociaal-maatschappelijke dimensie en de dimensie vitaal burgerschap.

Iedere dimensie heeft 4-5 thema's, met onder ieder thema een aantal onderwerpen.

Bij iedere dimensie staan ook een aantal thema-overstijgende leerdoelen beschreven.

Samen vormt dit overzicht de inhoudelijke basis voor de inhoud van de burgerschapslessen. Het is een Nova vertaling van de wettelijke generieke eisen van Burgerschap op het mbo en biedt houvast bij het ontwerpen van het curriculum en het ontwikkelen van het lesprogramma.

Om een basiskwaliteit te kunnen borgen werken alle studenten tijdens Burgerschap aan de leerdoelen en komen in alle opleidingen de thema's aan de orde. De onderwerpen die onder de thema's staan zijn suggesties voor onderwijsteams. Samengevat is de structuur in dit hoofdstuk dus opgebouwd in 4 treden:

Trede 1: leerdoelen dimensie (studenten in alle opleidingen werken aan de leerdoelen)

Trede 2: thema's (komen in alle opleidingen aan de orde)

Trede 3: onderwerpen (suggesties voor docenten)

Trede 4: lesprogramma en lesdoelen (aan docenten)

In het platform Burgerschap houden we de structuur zoals in dit hoofdstuk beschreven staat aan. Daardoor kun je overzichtelijk zoeken naar bijvoorbeeld relevant lesmateriaal, bronnen en websites.

Economische dimensie

In de economische dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: omgaan met geld, salaris en arbeid, financiën en overheid en het thema consumeren.

In de economische dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema omgaan met geld

1. Begroting
2. Waardebepaling
3. Schulden
4. Verzekeringen

Thema salaris en arbeid

1. Salaris
2. Arbeid
3. CAO
4. Kopen of huren

Thema financiën en overheid

1. Miljoenennota
2. Eigen financiële rechten en plichten
3. Belastingen
4. Subsidies en toeslagen

Thema (kritisch) consumeren

1. Koopgedrag
2. Prioritering
3. Duurzaam consumeren
4. Spaarvormen

Politieke-juridische dimensie

In de politiek-juridische dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: het politieke systeem in Nederland, Europa en de wereld, de democratische rechtsstaat, klimaat en mediawijsheid.

In de politiek-juridische dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema het politieke systeem in Nederland

1. Grondwet: democratie tegenover dictatuur
2. Invloed in Nederland: gemeente, provinciale staten, waterschappen en landelijk
3. Politieke stromingen
4. Politieke partijen
5. Stemmen
6. Regeren: Eerste Kamer, Tweede Kamer, Constitutionele monarchie

Thema Europa en de wereld

1. De Europese Unie
2. Wereldonderwerpen: Klimaatakkoord, NAVO, handelsverdragen, dreigingen
3. Globalisering

Thema de democratische rechtsstaat

1. Trias Politica: de drie machten, grondrechten en plichten
2. Rechtspraak in Nederland organisatie
3. Strafrecht: HALT, kantonrechter
4. Burgerlijke recht: familierecht, handelsrecht, bestuurlijk recht
5. Participatie en medezeggenschap

Thema klimaat

1. Klimaatverandering
2. Duurzaamheidsprincipes
3. Energietransitie

Thema mediawijsheid

1. Risico's: nepnieuws, phishing, (online) verslavingen
2. Kansen van sociale media
3. Online privacy
4. Propaganda: framing, reclame

Sociaal-maatschappelijke dimensie

In de sociaal-maatschappelijke dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: diversiteit, waarden en normen, ethisch en integer handelen, maatschappelijk-gevoelige kwesties.

In de sociaal-maatschappelijke dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachten en handelen.

Thema diversiteit

1. Identiteit: wie ben jij, waar sta je voor, weerbaar zijn/opkomen voor jezelf
2. Subculturen: soorten (sub)culturen, waar hoor je bij
3. Discriminatie en tolerantie: vormen van discriminatie, dader- slachtoffer

Thema waarden en normen

1. Waarden en normen: geschreven en ongeschreven regels
2. Omgang met elkaar: school, thuis, werk en vrije tijd- (vaste) rolpatronen
3. Vrijheid: grondwettelijke vrijheden (veertien wetten), Rechten van de Mens

Thema ethisch en integer handelen

1. Recht en regelgeving: tegengestelde belangen in de werksfeer
2. Eigen gedrag naar de doelgroep (waar je voor werkt), klasgenoten en collega's
3. Moreel kompas: goed tegenover slecht, je eigen geweten, perspectief, aangeboren en aangeleerd

Thema maatschappelijk-gevoelige kwesties

1. Aannames, vooroordelen en generalisatie
2. Feiten, meningen en argumenten: dialoog voeren, discussie, debat en rol wetenschap
3. Ideologieën: religie, levensovertuiging en politieke systemen

Dimensie vitaal burgerschap

In de dimensie vitaal burgerschap hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: fysieke gezondheid, mentale gezondheid, seksualiteit, verslavingen en vitaliteit in het beroep.

In de dimensie vitaal burgerschap ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema fysieke gezondheid

1. Bewegen en sport
2. Voeding
3. Fysieke ontspanning en slaap

Thema mentale gezondheid

1. Zingeving (plezier, motivatie, geluk)
2. Betrokkenheid, contact en vriendschap
3. Stress en ontspanning
4. Mentale klachten

Thema seksualiteit

1. Seksuele verwachtingen
2. Seksuele autonomie/grenzen
3. Seksuele veiligheid: SOA's, voorbehoedsmiddelen.

Thema verslavingen

1. Middelenverslavingen: onder andere alcohol, tabak en drugs.
2. Gedragsverslavingen: onder andere gamen, gokken, seks en werk.

Thema vitaliteit in het beroep

1. Gezonde werkcultuur: werkdruk/uren, ergonomie, balans privé en werk.
2. Veilige werkomgeving: werkverhoudingen en een veilige werkomgeving.

Hoofdstuk 4 Onderwijscriteria Burgerschap Nova College

In de visie maken we onderscheid tussen burgerschapsvorming en burgerschapslessen. Burgerschapsvorming komt op allerlei plekken terug in het curriculum en op de vestiging. Burgerschapsvorming is de verantwoordelijkheid van de hele organisatie en reikt verder dan dit project.

Met betrekking tot burgerschapslessen: Het woord 'les' is een overkoepelende term en kan gaan over een 'bepaalde tijd waarin les wordt gegeven', maar ook algemener over een instructie, opdracht of leerzame ervaring. Dat kan onderdeel zijn van een project of module. Het gaat er om dat de studenten tijdens de les werken aan de leerdoelen, zoals beschreven in hoofdstuk 3.

Om de visie handen en voeten te geven en de kwaliteit van Burgerschap op het Nova College te kunnen waarborgen hebben we een aantal onderwijscriteria voor burgerschapslessen geformuleerd.

1. Een veilig en inspirerend leerklimaat is voorwaardelijk

- Er heerst er een veilig pedagogisch klimaat met veilige en respectvolle communicatie voor iedereen.
- Studenten mogen allemaal meedoen en we houden rekening met elkaar.
- Studenten krijgen ruimte om zich te uiten, met respect voor ieders privacy en zonder de vrijheid of veiligheid van anderen in te perken. Dat betekent ook dat actief naar elkaar luisteren wordt gestimuleerd.
- Er zijn afwisselende werkvormen, die aanzetten tot nadenken en het voeren van gesprekken
- Er is contact met de omgeving, bijvoorbeeld door gastlessen, excursies en in projecten, of met andere onderdelen van de opleiding.
- De burgerschapslessen vormen samen een geheel.

2. Burgerschapslessen hebben een zichtbare en volwaardige plek in het curriculum van alle opleidingen.

- Burgerschap heeft een expliciete plek in het curriculum. In de meeste gevallen betekent dat dat het op het rooster staat. Indien dat niet past bij het onderwijsmodel van de opleiding, verantwoordt de opleiding dat op een andere manier, die zichtbaar is voor het onderwijsteam en de studenten.
- De kwantiteit van Burgerschapslessen doet recht aan de inhoud en de leerdoelen van Burgerschap.
- Bij het ontwerp van het curriculum van een opleiding geeft het team alle generieke onderdelen, waaronder Burgerschap, een plek in de opleiding. Er wordt gekeken welke burgerschapsthema's wanneer aangeboden worden.
- Burgerschap is een doorgaand leerproces en burgerschapslessen vinden bij een meerjarige opleiding in ieder geval in 2 opleidingsjaren plaats.

3. Burgerschapslessen zijn de verantwoordelijkheid van een docent met expertise in Burgerschap.

- De combinatie van verscheidenheid aan burgerschapsthema's, omgaan met de inspanningsverplichting zonder eindtermen, bespreken van gevoelige kwesties, en inspringen op de actualiteit maken dat Burgerschap een specialisme is binnen het mbo onderwijs. Deze specialist noemen we docent Burgerschap. In een docentprofiel werken we dit verder uit.
- Om deze expertise te borgen, investeert het Nova College in samenwerking, effectiviteit en deskundigheid van burgerschapsdocenten door:
 - een Novabreed platform te ontwikkelen en beheren (door en voor docenten)
 - een werkgroepenstructuur van docenten Burgerschap te faciliteren
 - burgerschapsdocenten scholing te bieden naar ontwikkelbehoefte

4. Tijdens burgerschapslessen worden belangrijke thema's op een voor studenten betekenisvolle manier behandeld.

- De docent Burgerschap verbindt onderwerpen binnen de thema's en opdrachten aan
 - De belevingswereld van studenten
 - Het beroep waarvoor de student een opleiding volgt
 - De levensfase van studenten
 - De actualiteit
- De docent Burgerschap stemt met het onderwijsteam af wanneer welke thema's betekenisvol kunnen worden aangeboden in het curriculum.

5. Tijdens burgerschapslessen is er naast belangrijke thema's ruimte om het gesprek met elkaar aan te gaan over andere relevante onderwerpen

- De docent Burgerschap houdt er rekening mee, dat er andere onderwerpen (onverwachts) zich kunnen aandienen en om aandacht vragen tijdens de les. Dit kan bijvoorbeeld een verhaal van een student zijn, spanning in de klas, of actualiteit.